

BEGREBET LIGESTILLING

Af kontorchef og universitetslektor *P. P. Sveistrup*

I.

Overordentlig mange uoverensstemmelser og stridigheder mellem mennesker skyldes, at de har lagt forskelligt indhold i det samme ord; dette kan være naturligt og forståeligt, fordi et ords faktiske indhold præges af de sammenhænge, hvori det er brugt; da mange mennesker både i grupper og samfundsklasser møder mange ord i helt forskellige sammenhænge, får de meget ofte et forskelligt indhold. Hertil kommer, at samme ord for samme gruppe meget ofte skifter indhold gennem tiden; der kommer nye kombinationer og nye anvendelser, som ikke helt passer til den oprindelige sammenhæng, frem, og det præger ordenes indhold i menneskers bevidsthed. Kort sagt, der er mange problemer, som mennesker først kommer til at trænge rigtig til bunds i, når de overvejer visse betydningsfulde ord og gør sig klart, hvad de nu vil forstå ved dem, og hvorfor det indhold, de lægger i ordet, får en noget anden klang end det, der fra anden side lægges i det.

Ganske særlig vanskelige problemer kan fremkomme, når man vil drøfte et problem, hvor det er nødvendigt at søge til kilder, der lægger forskelligt indhold i det samme ord; der vil i så fald fremkomme mange varierende kombinationer, der har forskellige biklange hos de forskellige læsere. Det vil næppe helt kunne undgås, at der fremkommer uoverensstemmelser og misforståelser derved. Det eneste man kan gøre, er at standse ved mere betydningsfulde ord og se lidt nærmere på, hvilke kombinationer, de forekommer i inden for den opgave, man har stillet sig, eventuelt helt, hvorledes ordet i almindelighed benyttes i det danske sprog.

Et af de ord, der i de senere år har været hyppigt benyttet i forbindelse med drøftelserne om Grønland, er ordet ligestilling. Dette ord har i drøftelser været karakteriseret ved at have et varierende indhold hos forskellige grupper, og det er derfor betimeligt at standse et øjeblik ved dets forskellige nuancer og biklange.

II.

Man kan først standse ved ordets biklange i det politiske sprog. Her må det selvfølgelig først og fremmest betyde politisk ligestilling mellem forskellige befolkningsgrupper. I ordet ligger således den betydning, at forskellige grupper in casu

danske og grønlændere alle har stemmeret på samme måde, og at der såvidt muligt skal lige mange vælgere til for hvert medlem af Folketinget.

Endvidere må der i udtrykket ligestilling ligge, at de i landet gældende love gælder på samme måde for hele området. Den politiske opfattelse af ordet fører således til, at Grønland er en dansk ø på samme måde som andre danske øer, ligesom der er ligestilling mellem indbyggerne på andre danske øer, uanset deres specielle geografiske forhold. Ligesom der i andre henseender kan være forskelle mellem en vestjysk fiskerbefolkning og en tilsvarende del af hovedstadsbefolkningen, uden at der skulle være nogen politisk forskel som følge heraf, skulle der efter denne klare opfattelse af begrebet ikke være nogen politisk forskel på en grønlænder og en beboer af det øvrige Danmark.

Selv om den politiske ligestilling er klart forankret i grundloven, mærker man allerede inden for det politiske område, at dette ligestillingsbegreb ikke er helt gennemført. Man mærker det på en række love, der ikke gælder for Grønland, på andre, der specielt gælder for Grønland. Man kan som eksempel nævne straffeloven, der er væsentlig forskellig ud fra den opfattelse, at forudsætningerne er forskellige, og på denne måde kommer man ind på andre opfattelser af udtrykket ligestilling.

Dette mærkes også i et så centralt problem som ministeren for Grønlands politiske stilling; såfremt det politiske ligestillingsbegreb var fuldt ud anerkendt, ville der slet ingen anledning være til at drøfte den pågældende ministers særlige stilling til forskel fra andre ministres stilling. Man kan mene, at den drøftelse, der i så henseende har fundet sted, har været et overgangsfænomen, som vil falde bort af sig selv, man kan også mene, at der ved udtrykket ligestilling kan forstås noget andet end det rent politiske begreb.

III.

Drøfter man økonomiske spørgsmål, herunder befolkningens indtægter og ganske særlig lønningerne, har udtrykket ligestilling andre biklange, der meget ofte kommer frem i bevidstheden, når udtrykket anvendes. Den biklang, der ofte først vil melde sig, er, at ligestilling nødvendigvis må føre til ligeløn. Men også kravet om ligeløn har forskellige biklange; man kan bruge udtrykket ligeløn i forbindelse med samme uddannelse eller samme arbejdsindsats. Det er måske lettest at anvende det i forbindelse med samme oplæring og skoling. Man kan f. eks. tænke sig den samme uddannelse i Grønland og Danmark for at blive faglært arbejder og som følge deraf mene, at ligestillingskravet i så fald må føre til en lønningsmæssig ligestilling.

Man vil imidlertid også i udtrykket ligestilling kunne lægge, at man vil kræve den samme løn for det samme arbejde, således at ligestilling kom til at betyde, at der måtte være en ensartethed med hensyn til akkordsatser, hvilket med de meget for-

skelligartede forhold med hensyn til de ydre vilkår for arbejdet kan betyde noget væsentligt forskelligt.

Man kan komme ind på, at der ved ligestilling kan forstås noget i retning af, at ens produktivitet fører til en ensartet løn. Er de geografiske betingelser for arbejdet forskellige, bliver produktiviteten forskellig, og hvis dette indgår i det begreb ligestilling, der anvendes, må der formentlig antages at være en mulighed for at flytte til det sted, der giver den højeste produktivitet, fra det sted, der giver en lavere, altså en mulighed for en grønlænder til at flytte til Danmark og søge arbejde her ganske på samme vilkår, som alle andre kan flytte fra et område med et lavere arbejdsudbytte til et område med et højere.

Man kan også søge at sætte udtrykket ligestilling i forbindelse med spørgsmålet om en større eller mindre ret til arbejde. I Danmark kan en arbejder blive afskediget, hvis produktionsforholdene ikke gør det fordelagtigt at beskæftige ham, i Grønland kunne en sådan omkostningsmæssig betragtning af arbejdet medføre, at beskæftigelsen på grund af de specielle geografiske forhold ville blive koncentreret om forholdsvis få måneder, således at en ligestilling i timefortjeneste ikke ville føre til ligestilling i årsfortjeneste.

IV.

Man har også forsøgt at anvende udtrykket ligestilling i forbindelse med drøftelsen af monopoliet. Det har været fremhævet, at i det gamle Danmark er der intet lovmæssigt monopol på handel på samme måde, som der har været det i Grønland, og gennemførelsen af ligestilling ville derfor nødvendiggøre, at dette lovmæssige monopol er blevet ophævet.

Men ved siden af et lovmæssigt monopol kan man også tale om et faktisk monopol; et sådant kan fremkomme, hvor et beboet sted ikke er større, end at en butik er fuldt ud tilstrækkelig til stedets forsyning; hvor denne købmandsforretning er statslig, kan det have betydning ved, at priserne delvis fastsættes efter sociale synspunkter, medens der, hvor forretningen er privat, og afstanden til den nærmeste butik er betydelig, opstår mulighed for, at der anvendes en privatøkonomisk monopolpris, som vi på grund af de helt andre geografiske forudsætninger ikke kender i det egentlige Danmark. Man kan derfor overveje, om man ved ligestilling skal forstå den formelle ligestilling, der består i, at der er samme frihed i de to områder, eller man vil foretrække en reel ligestilling, hvor priserne inden for begge områder bestemmes af omkostningerne eller særlige hensyn til borgernes købeevne, og dette opnås i det ene geografiske område måske bedst gennem konkurrence, i det andet gennem offentligt fastsatte priser.

Man kan udvide disse betragtninger til en sammenligning mellem prisdannelsen for de varer, der købes af den pågældende handelsvirksomhed. Lad os som det almindeligste område bruge torskeprisen. Man kan hævde, at der skal være ligestilling, ved at der i Grønland som i Danmark anvendes en torskepris, der bestemmes af konkurrencen. Der vil her være et monopolelement, der er beslægtet med det, der blev omtalt oven for i forbindelse med butikkerne, og det kan vi derfor se bort fra her. Men det er muligt, at priserne på verdensmarkedet synker så stærkt, eller transportomkostningerne synker så meget, at det ikke betaler sig for indkøberne at søge til Grønland og specielt ikke til de dårligst beliggende handelspladser (sådanne priser på verdensmarkedet havde man som bekendt for mindre end en menneskealder siden). Betyder ligestilling da, at de pågældende beboere på de pågældende steder ingen erhvervsmuligheder fik, eller at det offentlige måtte give et tilskud til at sikre erhververne visse livsbetingelser? Derved kommer man ind på et ligestillingsbegreb, hvor der indeholdes væsentlige sociale biklange.

V.

Ved et ligestillingsbegreb, der er væsentligt socialt præget, vil man i Danmark som regel forstå, at de mennesker, der ikke selv har erhvervsmuligheder til at skaffe sig en rimelig indtægt, skal have en ydelse fra det offentlige, der sikrer dem en levefod, der efter den almindelige i det pågældende land herskende tankegang findes passende. Man er i Danmark borte fra eksistensgrundlaget og nået over i et mere usikkert velfærdsbegreb af, at det ene eller det andet er passende, og dette passende ændrer sig faktisk stærkt gennem tiden.

Ved udtrykket ligestilling kan man her forstå noget i retning af, at levefoden på de forskellige områder skal være afstemt efter hinanden. Der kan meget vel være forskelle, men disse må ud fra begrebet have en særlig saglig begrundelse for at findes rimelige. Ikke alle, der ikke kan klare sig selv, behøver den samme hjælp, og det er meget rimeligt, at forskellene kan ændre sig med varierende vurderinger. Det centrale er, at der til enhver tid skønnes at være et rimeligt forhold mellem, hvad menneskers omgivelser kan tjene ved arbejde, og hvad de pågældende kan få ud af understøttelsen.

Overfører vi dette ofte anvendte, men ikke helt klare begreb på Grønland, må det være klart, at de grønlændere, der ikke selv kan skaffe sig indtægter, får hjælp på samme måde, som man får det i gamle Danmark. Spørgsmålet bliver, om de satser, der skal anvendes, bør paralleliseres med indtægtsmuligheder i det egentlige Danmark eller i de pågældendes omgivelser inden for den grønlandske befolkning. I det første tilfælde kan det medføre, at den socialt understøttede kan få større indtægter end adskillige selvstændige erhververe. Dette skyldes næppe mindre dygtighed hos

grønlanderne, men snarere de særlige grønlandske naturforhold. Disse sidste kan mennesker ikke uden videre forandre, og det bliver derved noget usikkert og ubestemt, hvad man skal forstå ved social ligestilling.

Det kan også være, at de geografiske forhold betinger særlige hjælpeforanstaltninger, som ikke findes så naturlige i det øvrige Danmark, f. eks. mælk eller andre særligt vitaminrige fødemidler i større omfang til børn. Man kan godt bruge udtrykket ligestilling om en socialpolitik, hvor der ydes mælk til alle grønlandske, men ikke til alle de i Danmark boende børn. Postulatet om ligestilling må så begrundes i de særlige geografiske forhold, som man nu engang ikke kan ændre.

VI.

Det vil også være muligt, at man søger frem mod en opfattelse af ligestilling på en væsentlig anden måde. Udgangspunktet herfor kan da være, at mennesker, i følge deres slægtsarv er forskellige, og at de lever under helt forskellige naturgivne livsvilkår og påvirkninger. De har ganske simpelt ikke de samme materielle behov for at føle sig lykkelige, eller jeg vil hellere sige føle sig som stoute personligheder, og det er ikke noget udelukkende økonomisk, det i denne forbindelse kommer til at dreje sig om.

Forudsætningerne herfor er vel for en del, at de forskellige befolkningsgrupper lever adskilt under helt forskellige naturforhold. Ellers er mennesker jo ofte således, at deres behov på en række områder bestemmes af, hvad naboen råder over. Det er meget almindeligt blandt mennesker over alt, at man gerne vil have dette eller hint, ikke fordi det er et dybtgående behov, men fordi man ikke vil have komplekser i retning af at være ringere end naboen. På denne måde kan behovene og indtægtskravene stige ubegrænset, og man kan på basis af et ønske om ligestilling stadig kræve mere.

Dette meget almindeligt anvendte ligestillingsbegreb kan dog også sættes over for et ligestillingsbegreb, hvor den enkelte har interesse for at få de goder, der er en nødvendig betingelse for en harmonisk personlighedsudvikling. Det var, så vidt jeg har forstået, den tanke, der lå til grund for Knud Rasmussens dispositioner ved oprettelse af stationen i Thule. I så fald kommer man ind på et så vanskeligt bestemt begreb som menneskelig stouthed som udtryk for en fri personlighedsudfoldelse. Det er således ikke givet, at den amerikaner, der kan køre på en moderne motorvej med 100 miles i timen er en mere harmonisk personlighed end den grønlander, der ved opbydelse af alle sine personlige evner har været i stand til på en fremragende måde at fange den sæl, der er livsbetingelsen for ham og hans familie i de kommende dage.

Man kan således tale om ligestilling i retning af fri stout personlighedsudfoldelse, men det skal indrømmes, at det er et meget vanskeligt begreb at tumle med. Vi er vel alle i ret høj grad bundne af den opfattelse af værdier, som har været fremherskende i europæiske og amerikanske samfund i den første halvdel af det tyvende århundrede og tror, at den kan gøres til noget alment gældende for alle mennesker og til alle tider.

Det er jeg imidlertid ikke ubetinget overbevist om er rigtigt, men derved bliver spørgsmålet om, hvorledes de værdier, der fremtidig skal gælde i forholdet mellem Danmark og Grønland, nødvendigvis må være de samme, ret usikre, og hele problemet om ligestilling mellem grønlændere og danske af en anden og mere almenmenneskelig karakter, end hvor alle værdier, som vi er vant til, skal måles i kroner og ører.

VII.

Resultatet af disse overvejelser frem og tilbage og de mange biklange til ordet, som vi har konstateret, vil formentlig være, at udtrykket ligestilling ingenlunde er entydigt, men at det tværtimod har et meget stort antal biklange. Det vil derfor næppe føre til noget resultat, at man arbejder for ligestilling mellem Grønland og Danmark, uden at man først ofrer en lille smule tid til at klarlægge, hvad man her vil forstå ved ligestilling, og her mener jeg, at netop de grønlændere, der er påvirket af Knud Rasmussen, må kunne gøre en indsats for at klarlægge begrebet på en måde, vi har brug for i samarbejdet, og hvor man netop i forholdet mellem den grønlandske og danske befolkning kan finde en vej frem, som også de, der har noget personligt til over for den gamle type på den stoute grønlandske fanger, kan være glade ved. Det skulle vel ikke være umuligt at finde former for samfundsliv og økonomi, hvor man kan forbinde agtelsen for den stoute personlighed med væsentlig bedre materielle kår.

Mikissuk.

Foto: A. J. Rosenbaum